

פרשת בראשית

א א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בְּקִדְמִין בָּרָא יי ית שְׁמִיָּא וַיֵּת אֶרְעָא:

ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תָהוֹ וּבָהוּ וַחֲשֹׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תָהוֹ וּבָהוּ וַחֲשֹׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

וְאֶרְעָא הוּת צְדִיָּא וְרִיקְנִיָּא וַחֲשׂוּכָא פְּרֵשׁ עַל אִפִּי תְהוּמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יי מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מִיָּא:

רש"י

(א) בְּרֵאשִׁית, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא מִ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" (שמות יב, ב), שֶׁהָיָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטָווּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל. וּמָה טַעַם פָּתַח בִּ"בְרֵאשִׁית" — מִשּׁוּם "כִּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לַעֲמּוֹ לִתֵּת לָהֶם נִחְלֵת גּוֹיִם" (תהלים קיא, ו), שֶׁאִם יֵאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם לִישְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכִּבְשָׁתֶם אֶרְצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרָיִךְ בְּעֵינָיו, בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ (יִלְקוּט שְׁמוֹת רַמְזוֹ קפז). **בְּרֵאשִׁית בָּרָא**, אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֲלָא דְרִשְׁנִי, כִּמּוֹ שֶׁדִּרְשׁוּהוּ רַבּוּתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָּה (ב"ר א א): בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרְאוּ "רֵאשִׁית דְּרָכָיו" (משלי ח כב), וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ" (ירמיה ב ג), וְאִם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ כְּפִשּׁוּטוֹ, כִּךְ פִּרְשֵׁהוּ: בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ — "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תָהוֹ וּבָהוּ וַחֲשֹׁךְ וְגו'" וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר. וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לוֹמַר שֶׁאֵלּוּ קִדְמוֹ, שֶׁאִם בָּא לְהוֹרוֹת כִּךְ, הָיָה לוֹ לְכַתֵּב בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', שֶׁאֵין לָךְ 'רֵאשִׁית' בַּמִּקְרָא שֶׁאֵינוֹ דְּבוּק לַתְּכָה שֶׁלֹּא חֲרִיו, כִּמּוֹ: "בְּרֵאשִׁית מְלָכֶת יְהוּיָקִים" (ירמיה כו א), "רֵאשִׁית מְלָכָתוֹ" (בראשית י ז), "רֵאשִׁית דְּגַנְךָ" (דברים יח ד). אֵף כֵּאֵן אֵתָּה אוֹמֵר: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", כִּמּוֹ בְּרֵאשִׁית בְּרֹא, וְדוּמָה לוֹ: "תְּחִלַּת דְּבִרְהָ בְּהוֹשֶׁעַ", (הושע א ב) כְּלוֹמַר תְּחִלַּת דְּבִירוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּהוֹשֶׁעַ: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל הוֹשֶׁעַ וְגו'". וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא שֶׁאֵלּוּ תְּחִלָּה נִבְרָאוּ, וּפְרוּשׁוֹ 'בְּרֵאשִׁית הַכֹּל בָּרָא אֱלֹהִים', וַיֵּשׁ לָךְ מִקְרָאוֹת שֶׁמִּקְצָרִים לְשׁוֹנָם וּמִמַּעֲטִים תְּכָה אַחַת, כִּמּוֹ: "כִּי לֹא סָגַר דִּלְתִּי בְטָנִי" (איוב ג ט), וְלֹא פִּרֵּשׁ מִי הַסּוּגָר, וּכְמוֹ: "וַיֵּשֶׁא אֶת חֵיל דְּמִשְׁקִי" (ישעיה ח ד), וְלֹא פִּרֵּשׁ מִי יִשְׁאָנוּ, וּכְמוֹ: "אִם יַחְרוּשׁ בִּבְקָרִים" (עמוס ו יב) וְלֹא פִּרֵּשׁ אִם יַחְרוּשׁ אָדָם בִּבְקָרִים, וּכְמוֹ: "מִגִּיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית" (ישעיה מו י) וְלֹא פִּרֵּשׁ מִגִּיד מִרְאשִׁית דְּבַר אַחֲרִית דְּבַר — אִם כֵּן תִּמָּה עַל עֲצָמְךָ, שֶׁהָרִי הַמַּיִם קִדְמוֹ, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם", וְעַדִּין לֹא גָלָה הַמִּקְרָא (בְּסִדּוּר הַקּוּדְמִים וְהַמְּאַחֲרִים כְּלוּם) בְּרִיאַת הַמַּיִם מִתִּי הֵיטָה, הָא לְמִדַּת שֶׁקִּדְמוֹ הַמַּיִם לְאָרֶץ, וְעוֹד שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמַיִם נִבְרָאוּ, עַל כִּרְחֹף לֹא לְמִדַּת הַמִּקְרָא בְּסִדּוּר הַמִּקְדָּמִים וְהַמְּאַחֲרִים כְּלוּם. **בָּרָא אֱלֹהִים**, וְלֹא אָמַר 'בָּרָא ה'' — שֶׁבְּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְבְרָאָתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מְתֻקָּם, וְהַקְדִּים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְפָּה לְמִדַּת הַדִּין, וְהִינּוּ דְכָתִיב (להלן ב ד) "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם" (ב"ר יב טו):

(ב) תָהוּ וּבָהוּ, "תָהוּ" — לְשׁוֹן 'תִּמָּה וְשִׁמְמוֹן' — שֶׁאָדָם תוֹהָה וּמִשְׁתוֹמֵם עַל בָּהוּ שִׁבְהָ. "וּבָהוּ" — אֶשְׁטוּרְדִישׁוֹן בְּלַע"ז. "וּבָהוּ" — לְשׁוֹן רִיקוּת וְצָדוּ. **עַל פְּנֵי תְהוֹם**, 'עַל פְּנֵי הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ'. **וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת**, כִּסָּא הַכְּבוֹד עוֹמֵד בְּאוֹר וּמְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם בְּרוּחַ פִּיו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִמְאֻמְרוֹ, כִּינּוּהַ מְרַחֶפֶת עַל הַקֶּן, אַקִּיבִטִּי"ר בְּלַע"ז:

ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אֹר וַיְהִי־אֹר:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אֹר וַיְהִי־אֹר:

וַיֹּאמֶר יי יְהִי נְהוּרָא וְהָוָה נְהוּרָא:

ד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַחֲזָא יי יְת נְהוּרָא אַרִי טב וְאַפְרִש יי בֵּין נְהוּרָא וּבֵין חֹשׁוֹכָא:

ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל־אֹר לְיוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל־אֹר לְיוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

וַיִּקְרָא יי לְנְהוּרָא יִמְמָא וְלַחֹשׁוֹכָא קָרָא לַיְלָא וְהָוָה רַמְשׁ וְהָוָה צִפְר יוֹמָא חַד: פ

ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

וַיֹּאמֶר יי יְהִי רְקִיעָא בְּמַצִּיעוֹת מַיָּא וַיְהִי מַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לַמַּיָּא:

ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיִּבְרָךְ בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל

לַרְקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיִּבְרָךְ בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

וַעֲבַד יי יְת רְקִיעָא וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מַלְרַע לַרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מַעַל לַרְקִיעָא וְהָוָה כֵּן:

~~~~~ רש"י ~~~~~

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְרָךְ, אף בְּזֶה אָנוּ צָרִיכִין לְדַבְּרֵי אַגְדָּה: 'רָאָהוּ שְׁאִינוּ כְּדָאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים וְהַבְדִּילוֹ לַצְדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא' (חגיגה יב.), וּלְפִי פֶשׁוּטוֹ, כִּף פִּרְשֵׁהוּ: רָאָהוּ כִּי טוֹב וְאֵין נֶאֱחָ לוֹ וְלַחֹשֶׁךְ שֶׁיְהִי מְשִׁתַּמְשִׁים בְּעַרְבוּכָא, וְקָבַע לָזֶה תַּחּוּמוֹ בְּיוֹם וְלָזֶה תַּחּוּמוֹ בַּלֵּילָה:

(ה) יוֹם אֶחָד, לְפִי סֵדֶר לְשׁוֹן הַפֶּרֶשָׁה הִזְיָה לוֹ לְכַתֵּב יוֹם רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשָׁאֵר הַיָּמִים: שְׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי. לְמָה כָּתַב "אֶחָד" — לְפִי שֶׁהִיָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲדִיד בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁלֹּא נִבְרָאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שְׁנִי, כִּף מְפָרֵשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה ג)

(ח)

(ו) יְהִי רְקִיעַ, 'יִתְחַזַּק הַרְקִיעַ', שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁמַיִם בְּיוֹם רִאשׁוֹן, עֲדִין לַחִים הָיוּ, וְקָרְשׁוּ בְּשְׁנֵי מַגְעֵרַת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּאֶמְרוֹ: "יְהִי רְקִיעַ" (ב"ר ד ב.), וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (איוב כו יא): "עֲמוּדֵי שְׁמַיִם יִרְוּפוּ" — כָּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבְשְׁנֵי: "וַיִּתְמָהוּ מַגְעֵרָתוֹ" — כְּאֵדָם שֶׁמְשִׁתוּמִם וְעוֹמֵד מַגְעֵרַת הַמַּיִם עָלָיו. בְּתוֹךְ הַמַּיִם, 'בְּאֶמְצַע הַמַּיִם', שֶׁיֵּשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַיִם הָעֲלִיוֹנִים לַרְקִיעַ, כְּמוֹ בֵּין הַרְקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּמֵאמְרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ (ב"ר ד ג):

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הַרְקִיעַ, תִּקְּנוּ עַל עָמְדוֹ, וְהִיא עֲשִׂיתוֹ, כְּמוֹ: "וַיַּעַשׂתָּה אֶת צִפְרָנֶיהָ" (דברים כא יב). מַעַל לַרְקִיעַ, 'עַל הַרְקִיעַ' לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא "מַעַל לַרְקִיעַ" — לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִין בְּאֹוִיר (ב"ר ד ג). וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר: 'כִּי טוֹב' בְּיוֹם שְׁנִי — לְפִי שֶׁלֹּא הִיָּה נִגְמָר מְלָאכַת הַמַּיִם עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהָרִי הִתְחִיל בָּהּ בְּשְׁנִי, וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמָר אֵינוֹ בְּמִלּוּאוֹ וְטוֹבוֹ. וּבְשְׁלִישִׁי שֶׁנִּגְמְרָה מְלָאכַת הַמַּיִם וְהִתְחִיל מְלָאכָה אַחֲרָת וּגְמֻרָה, כָּפַל בּוֹ "כִּי טוֹב", שְׁתֵּי פְעָמִים — אַחַת לְגִמְרַת מְלָאכַת הַשְּׁנִי וְאַחַת לְגִמְרַת מְלָאכַת הַיּוֹם (ב"ר ד ט):

ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁנִי:
וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁנִי:
וַיִּקְרָא יי לָרְקִיעַא שְׁמִיא וְהָיָה רִמְשׁ וְהָיָה צֶפֶר יוֹם תְּנִין: פ

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה תִּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן:
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה תִּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן:
וַיֹּאמֶר יי יִתְכַנְשׁוֹן מִיָּא מִתַּחַת שְׁמִיא לְאַתֵּר חָד וְתִתְחַזִּי יִבְשָׁתָא וְהָיָה כֵן:

י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים א לִיבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:
וַיִּקְרָא אֱלֹהִים א לִיבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:
וַיִּקְרָא יי לִיבְשָׁתָא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישׁוֹת מִיָּא קָרָא יַמִּי וְחִזָּא יי אֲרִי טֹב:

יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר
זֶרְעוּ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוּ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן:

וַיֹּאמֶר יי תְּדַאִית אֶרְעָא דִּיתְאָה עֶסְבָּא דְּבֵר זֶרְעָה מְזִדְרַע אֵילָן פִּירִין עֶבֶד פִּירִין לְזִנְה דִּי בֵּר זֶרְעָה בִּיה
עַל אֶרְעָא וְהָיָה כֵן:

~~~~~ רש"י ~~~~~

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרְקִיעַ שָׁמַיִם, 'שָׁא מַיִם', 'שָׁם מַיִם' — אֵשׁ וּמַיִם שְׁעָרָבָן זֶה בְּזָה וְעָשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם (חגיגה יב.). (ס"א):
"שָׁמַיִם" — שָׁם מַיִם, דְּבָר אַחֵר: אֵשׁ וּמַיִם):

(ט) יִקְוּ הַמַּיִם, שְׁטוּחִים הָיוּ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וְהָקִינוּ בְּאוֹקֵינוֹס, הוּא הָיָה הַגְּדוֹל שֶׁבְּכָל הַיָּמִים (ב"ר ה ב):

(י) קָרָא יַמִּים, וְהָלֹא יָם אֶחָד הוּא — אֵלָּא אֵינוֹ דּוֹמֶה טַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הַיָּם בְּעַכּוֹ (לְדָג) [לְטַעַם דָּג] הָעוֹלָה מִן הַיָּם
בְּאַסְפָּמִיָּא (ב"ר ה ח):

(יא) תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא, עֵשֶׂב, לֹא 'דְּשָׂא' לְשׁוֹן 'עֵשֶׂב' וְלֹא 'עֵשֶׂב' לְשׁוֹן 'דְּשָׂא', וְלֹא הָיָה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא לומר 'תַּעֲשִׂיב
הָאָרֶץ' — שְׁמִינִי דְּשָׂאִין מִחֻלְקִין כָּל אֶחָד לְעִצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב פְּלוּנִי, וְאֵין לְשׁוֹן לְמַדְבַּר לומר 'דְּשָׂא פְּלוּנִי' — שְׁלִשׁוֹן
'דְּשָׂא' הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ (בְּעֵשְׂבִים) כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בְּדְשָׂאִים. תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ, 'תִּתְמַלֵּא וְתִתְכַּסֶּה לְבוֹשׁ עֵשְׂבִים', בְּלִשׁוֹן
לְע"ז נִקְרָא דְּשָׂא אֲרִבִּידִי"ן, כֵּלָּן בְּעֶרְבוּבִיָּא וְכָל שֶׁרֶשׁ לְעִצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב. מִזְרִיעַ זֶרַע, שִׁיגְדָל בּוֹ זֶרְעוֹ לְזֶרְעוֹ מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם
אַחֵר. עֵץ פְּרִי, שִׁיָּהָא טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי. וְהִיא לֹא עֲשֵׂתָהּ כֵּן, אֵלָּא "וְתוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו'" וְעֵץ עֲשֵׂה פְּרִי" וְלֹא הָעֵץ פְּרִי,
לְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּתְקַלָּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ, נִפְקָדָה גַּם הִיא עַל עֲוֹנָהּ וְנִתְקַלָּלָה. (ב"ר ה ט.). אֲשֶׁר זֶרְעוּ־בּוֹ, הֵן גִּרְעִינִי כָּל פְּרִי שְׁמֵהֶן הָאֵילָן
צוּמַח כְּשֶׁנוֹטְעִין אוֹתוֹ:

יב ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה-פרי אשר זרעו-בו למינהו וירא אלהים כי טוב:

ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה-פרי אשר זרעו-בו למינהו וירא אלהים כי טוב: ואפקת ארעא דיתאה עסבא דבר זרעה מזרע לזנוהי ואילן עבד פירין דבר זרעה ביה לזנוהי וחזא יי ארי טב:

יג ויהי-ערב ויהי-בקר יום שלישי:

ויהי-ערב ויהי-בקר יום שלישי:

והיה רמש והיה צפר יום תליתאי: פ

יד ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים:

ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים:

ואמר יי יהוה נהורין ברקיעא דשמאי לאפרשא בין יממא ובין ליליא ויהוה לאתין ולזמנין ולממני בהון יומין ושנין:

טו והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על-הארץ ויהי-בן:

והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על-הארץ ויהי-בן:

ויהוה לנהורין ברקיעא דשמאי לאנהרא על ארעא והיה בן:

רשי

(יב) ותוצא הארץ וגו', אף על פי שלא נאמר 'למינהו' בדשאין בצווייהו, שמעו שנצטוו האילנות על כף, ונשאו קל וחמר בעצמן, כמפרש באגדה בשחיטת חלין (תולין ס):

(יד) יהי מארת וגו', מיום ראשון נבראו וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע, וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו מיום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב: "את השמים" לרבות תולדותיהם, "ואת הארץ" לרבות תולדותיה (ב"ר יב ד). יהי מארת, חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מארה, לפול אספרה בתינוקות, הוא ששנינו: ברביעי היו מתענים על אספרה שלא תפל בתינוקות (סופרים יז ה): להבדיל בין היום ובין הלילה, משננגז האור הראשון, אבל בשבעת [בששת] ימי בראשית שמשו האור והחשך הראשונים שניהם יחד, בין ביום ובין בלילה [ג"א: הראשונים זה ביום וזה בלילה]. והיו לאתת, כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם, שנאמר "וימאתות השמים אל תחתו" (ירמיה י ב), בעשותכם רצון הקדוש ברוך הוא אין אתם צריכין לדאג מן הפרענות (סוכה כט). ולמועדים, על שם העתיד שעתידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה (ב"ר י א). ולימים, שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו, הרי יום שלם. ושנים, לסוף שלש מאות וששים וחמשה ימים [ס"א: ורביע יום], יגמרו מהלכם בשנים עשר מזלות המשרתים אותם, והיא שנה. (ס"א: והוא שס"ה יום ורביע יום), וחזורים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון:

(טז) והיו למאורת, עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמַּאֲרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמַּאֲרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

וַעֲבַד יְיָ יֵת תְּרִין נְהוּרִיא רַבְרַבִּיא יֵת נְהוּרָא רַבָּא לְמַשְׁלַט בִּימָמָא וְיֵת נְהוּרָא זַעְרָא לְמַשְׁלַט בְּלַיְלָא וְיֵת כּוֹכְבֵּיא:

וַיִּתֵּן אֲתָם אֱלֹהִים בְּרִקְיעַ שְׁמַיָּם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ:
וַיִּתֵּן אֲתָם אֱלֹהִים בְּרִקְיעַ שְׁמַיָּם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ:
וַיְהִי יִתְהוֹן יְיָ בְּרִקְיעָא דְשְׁמֵיא לְאַנְהָרָא עַל אֶרֶעָא:

יח וְלַמָּשָׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:
וְלַמָּשָׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:
וְלַמָּשָׁל בִּימָמָא וּבְלַיְלָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוּרָא וּבֵין חֹשֶׁךְא וַחֲזָא יְיָ אֲרִי טָב:

יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:
וַיְהִי רָמַשׁ וַיְהִי צֶפֶר יוֹם רִבְעִיא: פ

כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ שְׁמַיָּם:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ שְׁמַיָּם:
וַאֲמַר יְיָ יִרְחִשׁוֹן מֵיָא רְחַשׁ נֶפֶשׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא יִפְרַח עַל אֶרֶעָא עַל אֶפִי רִקְיעָא דְשְׁמֵיא:

~~~~~ רש"י ~~~~~

(טז) הַמַּאֲרֹת הַגְּדֹלִים וגו', שְׁנֵים נִבְרְאוּ וְנִתְמַצְטָה הַלְבָנָה עַל שְׁקִטְרָגָה וְאִמְרָה: "אִי אֶפְשָׁר לְשְׁנֵי מַלְכִּים שִׁישְׁתַּמְשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד" (חולין ס:). וְאֵת הַכּוֹכָבִים, עַל יְדֵי שְׁמַעַט אֶת הַלְבָנָה הַרְבֵּה צְבָאִיהָ לְהַפִּיס דַּעְתָּהּ (כ"ד ו' ד):

(כ) נֶפֶשׁ חַיָּה, שִׁיָּהָא בָּהּ חַיּוּת. שְׂרָץ, כָּל דְּבָר חַי שְׂאִינוּ גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ קְרוּי שְׂרָץ: בְּעוֹף כְּגוֹן זְבוּבִים, בְּשִׁקְצִים כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים [אִישְׁקָרְבוּט"י בָּלַע"ז] וְחוֹלְעִים, וּבִבְרִיּוֹת כְּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחֹמֶט וְכוּיֹצֵא בָּהֶם, וְכָל הַדְּגָיִם:

כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הָרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם
לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּר־טוֹב:
וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הָרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת
כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּר־טוֹב:
וַיִּבְרָא יי ית תַּנִּינִיָּא רַבְרַבִּיָּא וַיֵּת כָּל נֶפֶשׂא חַיָּתָא דְרַחֲשָׂא דִי אֲרַחֲשִׁי מִיָּא לְזַנְיָהוּן וַיֵּת כָּל עוֹפָא דְפִרְחָא
לְזַנְיָהוּ וַחֲזָא יי אַרִי טָב:

כב וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרָב בָּאָרֶץ:
וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרָב בָּאָרֶץ:
וַיִּבְרָךְ יתָהוּן יי לְמִימָר פּוּשׁוּ וּסְגּוּ וּמְלוּ ית מִיָּא בִּימְמִיָּא וְעוֹפָא יִסְגִּי בָּאָרְעָא:

כג וַיַּחֲיֶי-עָרֶב וַיַּחֲיֶי-בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:
וַיַּחֲיֶי-עָרֶב וַיַּחֲיֶי-בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:
וַהֲוָה רֵמֶשׂ וַהֲוָה צֶפַר יוֹם חֲמִישָׁי: פ

כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרֵמֶשׂ וְחַי־תוֹ-אָרֶץ לְמִינָהּ וַיַּחֲיֶי-כֵן:
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרֵמֶשׂ וְחַי־תוֹ-אָרֶץ לְמִינָהּ וַיַּחֲיֶי-כֵן:
וַאֲמַר יי תַּפֵּק אֲרַעָא נֶפֶשׂא חַיָּתָא לְזַנָּה בְּעִיר וְרַחֲשׁ וְחַת אֲרַעָא לְזַנָּה וַהֲוָה כֵּן:

כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֵמֶשׂ הָאֲדָמָה
לְמִינָהּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּר־טוֹב:
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֵמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
בֵּר־טוֹב:

וַעֲבַד יי ית חַת אֲרַעָא לְזַנָּה וַיֵּת בְּעִירָא לְזַנָּה וַיֵּת כָּל רַחֲשָׂא דְאֲרַעָא לְזַנְיָהוּ וַחֲזָא יי אַרִי טָב:

רשי

(כא) תַּנִּינִם, דְּגִים גְּדוֹלִים שְׂפִיָּם, וַיִּבְרְכֵי אַגְדָּה הוּא לְוִיתָן וּבֵן זֹוגוֹ שְׂבָרָאם זָכָר וּנְקָבָה, וַהֲרָג אֶת הַנְּקָבָה וּמְלַחָה לְצַדִּיקִים
לְעֵתִיד לָבָא, שְׂאָם יִפְרוּ וַיִּרְבוּ לֹא יִתְקַיֵּם הָעוֹלָם בְּפִנְיָהֶם. תַּנִּינִם כְּתִיב (ב"ב עד:). נֶפֶשׁ חַיָּה, נֶפֶשׁ שְׂיֵשׁ בְּה חַיּוֹת:

(כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם, לְפִי שְׂמִחָתָם אֹתָם וְצִדִּין מֵהֶם וְאוֹכְלִין אֹתָם הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ, וְאַף חַיּוֹת הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ, אֲלֵא מִפְּנֵי
הַנֶּחֱשׁ שְׂעֵתִיד לְקַלְלָהּ, לְכַף לֹא בִּרְכָן, שְׁלֵא יְהֵא הוּא בְּפִלָּל (מדרש אגדה בראשית). פָּרוּ, לְשׁוֹן פָּרִי, כְּלוּמָר עָשׂוּ פְרוֹת. וַיִּרְבוּ, אִם
לֹא אָמַר אֲלֵא "פָּרוּ", הִיָּה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וּבֹא "וַיִּרְבוּ" שְׂאֶחָד מוֹלִיד הִרְבָּה:

(כד) תּוֹצֵא הָאָרֶץ, הוּא שְׂפִרְשָׁתִי שֶׁהַכֹּל נִבְרָא מִיוֹם רֵאשׁוֹן, וְלֹא הִצְרָכּוּ אֲלֵא לְהוֹצִיאָם. נֶפֶשׁ חַיָּה, שְׂיֵשׁ בְּה חַיּוֹת. וְרֵמֶשׂ,
הֵם שְׂרָצִים, שֶׁהֵם נִמּוּכִים וְרוֹמְשִׁים עַל הָאָרֶץ וְנִרְאִים כְּאֵלוּ נִגְרָרִים שְׂאִין הַלּוֹכֵן נִכָּר. כָּל לְשׁוֹן רֵמֶשׂ וְ"שְׂרָץ" בְּלִשְׁוֹנָהוּ
קוֹנְמוּבְרִי"ש:

(כה) וַיַּעַשׂ, תַּקְנָם בְּצִבְיוֹנָם בְּתַקְוִיָּן וּבְקוּמָתָן:

כֹּו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וַיִּרְדּוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם וּבְעֹוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבִהֶמָּה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וַיִּרְדּוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם וּבְעֹוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבִהֶמָּה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי נַעֲבִיד אֱנָשָׁא בְּצַלְמֵנָא כְּדֹמוֹתֵנָא וַיִּשְׁלֹטוּן בְּנוֹיֵי יִמָּא וּבְעוֹפֵא דְשָׁמַיָא וּבְבִיעִירָא וּבְכָל אֶרְעָא וּבְכָל רֶחֶשָׁא דְרֶחֶשׁ עַל אֶרְעָא:

כֹּו וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיִּבְרָא יי יֵת אָדָם בְּצַלְמִיהָ בְּצֶלֶם אֱלֹהִין בָּרָא יֵתִיהָ דְכָר וּנְקֵבָא בָּרָא יֵתֵהוֹן:

כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁהָ וּרְדּוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם וּבְעֹוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּת הָרֶמֶשֶׁת עַל־הָאָרֶץ:

וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁהָ וּרְדּוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם וּבְעֹוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּת הָרֶמֶשֶׁת עַל־הָאָרֶץ:

וַיְבָרֶךְ יֵתֵהוֹן יי וַיֹּאמֶר לָהוֹן יי פּוֹשּׁוּ וּסְגּוּ וּמְלוּ יֵת אֶרְעָא וּתְקוּפוּ עַלָּה וַיִּשְׁלוּטוּ בְּנוֹיֵי יִמָּא וּבְעוֹפֵא דְשָׁמַיָא וּבְכָל חַיַּתָּא דְרֶחֶשָׁא עַל אֶרְעָא:

רש"י

(כו) נַעֲשֶׂה אָדָם, עֲנוּתָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַדְנוּ מִכָּאן: לְפִי שֶׁהָאָדָם בְּדִמוֹת הַמַּלְאָכִים וַיִּתְקַנָּאוּ בּוֹ, לְפִיכָף נִמְלָךְ בָּהֶם, וּכְשֶׁהוּא דֵּן אֶת הַמַּלְאָכִים הוּא נִמְלָךְ בְּפִמְלִיָּא שְׁלוֹ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַחָאב, שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָה: "רְאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ, וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִימֵינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ" (מלכים-א' כב יט). וְכִי יֵשׁ יָמִין וּשְׁמָאל לְפָנָיו, אֲלֵא אֵלּוּ מִימִינִים לְזִכּוֹת וְאֵלּוּ מִשְׁמָאִילִים לְחֻבָּה, וְכֵן "בְּגִזְרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאֵמַר קֹדִישִׁין שְׁאַלְתָּא" (דניאל ד יד). אִף כָּאן בְּפִמְלִיָּא שְׁלוֹ [נִמְלָךְ וְ] נִטְלָ רְשׁוּת, אָמַר לָהֶם: יֵשׁ בְּעֲלִיוֹנִים כְּדֹמוֹתֵי. אִם אֵין כְּדֹמוֹתֵי בְּתַתּוֹנִים, הֲרִי יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית. (סנהדרין לח:): נַעֲשֶׂה אָדָם, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִיעוּהוּ בִּיצִירָתוֹ וַיֵּשׁ מְקוֹם לְמִינִים לְרִדּוֹת, לֹא נִמְנַע הַפְּתוּב מִלְלַמַּד דְּרֶךְ אֶרֶץ וּמִדַּת עֲנוּהָ, שֶׁיֵּהָא הַגָּדוֹל נִמְלָךְ וְנוֹטֵל רְשׁוּת מִן הַקָּטָן, וְאִם פֶּתֵב "אֶעֱשֶׂה אָדָם", לֹא לְמַדְנוּ שֶׁהִיא מְדַבֵּר עִם בֵּית דִּינוֹ, אֲלֵא עִם עֲצָמוֹ, וּתְשׁוּבַת הַמִּינִים פֶּתֵב בְּצִדּוֹ: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" וְלֹא כְּתִיב 'וַיִּבְרָאוּ' (ב"ר ח ט). בְּצַלְמֵנוּ, בְּדִפּוּס שְׁלֵנוֹ. כְּדֹמוֹתֵנוּ, לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל. וַיִּרְדּוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם, יֵשׁ בְּלִשׁוֹן הַזֶּה לִשׁוֹן רְדוּי וּלְשׁוֹן יְרִידָה: זָכָה, רוּדָה בְּחִיּוֹת וּבְבִהֶמּוֹת, לֹא זָכָה, נַעֲשֶׂה יְרִידָה לְפָנֵיהֶם וְהַחֲזִיהָ מוֹשְׁלָתָ בּוֹ (ב"ר ח יב):

(כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּדִפּוּס הָעֲשׂוּי לוֹ, שֶׁהִכָּל נִבְרָא בְּמֵאֵמַר וְהוּא נִבְרָא בִּידֵים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֵּשֶׁת עָלַי בְּפִכָּה" (תהלים קלט ה), נַעֲשֶׂה בְּחוֹתָם כְּמַטְבַּע הָעֲשׂוּיָה עַל יְדֵי רֶשֶׁם, שֶׁקּוֹרִין קוּיִי"ן בְּלַע"ז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב לח יד): "תִּתְהַפֵּף בְּחֵמַר חוֹתָם" (סנהדרין לח:). בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ, פֶּרֶשׁ לָךְ שְׁאוֹתוֹ צֶלֶם הַמִּתְקַן לוֹ, צֶלֶם דְּיוֹקָן יוֹצְרוֹ הוּא. זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם, וְלַחֲלֹץ הוּא אוֹמֵר (בראשית ב כא): "וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וְגו'". מִדְּרַשׁ אַגְדָּה, שֶׁבָּרָאוּ שְׁנֵי פְרָצוּפִים בְּבְרִיָּאָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחֵר כָּף חֲלָקוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאן הוֹדִיעַךְ שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁשִׁי, וְלֹא פֶרֶשׁ לָךְ כִּיצַד בְּרִיתָן, וּפֶרֶשׁ לָךְ בְּמִקּוֹם אַחֵר (ב"ר ח א):

(כח) וּכְבֹּשְׁהָ, חֶסֶר וַי"ו, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שֶׁלֹּא תֵּהָא יִצְאָנִית, וְעוֹד לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָאִישׁ, שֶׁדִּרְכּוֹ לְכַבּוֹשׁ, מְצוּהָ עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה וְלֹא הָאִשָּׁה (יבמות סה:):

כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ
וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ
פְּרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:

וַאֲמַר יי הָא יְהִיבִית לְכוֹן יֵת כָּל עֶסְבָּא דְּבִר זֶרְעָה מְזִדְרַע דִּי עַל אֲפִי כָל אֲרַעָא וְיֵת כָּל אִילָנָא דִּי בִיה
פִּירִי אִילָנָא דְּבִר זֶרְעָה מְזִדְרַע לְכוֹן יִהְיָ לְמִיכָל:

ל וְלִכְל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכְל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל | רוֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה
אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:

וְלִכְל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכְל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל | רוֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב
לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:

וְלִכְל חַיֹּת אֲרַעָא וְלִכְל עוֹפֵא דְשָׁמַיָא וְלִכְל דְּרַחִישׁ עַל אֲרַעָא דִּי בִיה נֶפֶשׂא חַיָּתָא יֵת כָּל יְרוֹק עֶסְבָּא
לְמִיכָל וַהּוּה כֵּן:

לא וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:
וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

וַחֲזָא יי יֵת כָּל דִּי עֶבֶד וְהָא תְקִין לַחֲדָא וַהּוּה רִמְשׁ וַהּוּה צֶפֶר יוֹם שְׁתִּיתָאִי: פ

ב א וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְאָם:

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְאָם:

וַאֲשַׁתְּכָלְלוּ שָׁמַיָא וְאֲרַעָא וְכָל חִילִיהוֹן:

ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלֹאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה:

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיִּשְׁעִי יי בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבֹדְתִיהָ דִּי עֶבֶד וְנַח בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְכָל עֲבֹדְתִיהָ דִּי עֶבֶד:

רש"י

(כט-ל) לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ וְלִכְל חַיַּת הָאָרֶץ, הַשְּׁוֹהָ לָהֶם [הַפְּתוּב] בְּהֵמוֹת וְחַיֹּת לְמַאֲכָל וְלֹא הִרְשָׁה לָאָדָם וְלֹאֲשֶׁתּוֹ לְהִמִּית
בְּרִיָּה וְלֹאֲכַל בָּשָׂר, אֵין כָּל יֶרֶק עֹשֶׂב יֵאָכְלוּ יַחַד כָּלָם, וְכִשְׁבָּאוּ בְּנֵי נַח, הִתִּיר לָהֶם בָּשָׂר, שְׁנֵאֲמַר: "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי
וְגו'" (להלן ט א), "כִּי־יֶרֶק עֹשֶׂב" שֶׁהִתְרַתִּי לָאָדָם הָרִאשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל" (סנהדרין נט):

(לא) יוֹם הַשְּׁשִׁי, הוֹסִיף ה"א בְּשֵׁשִׁי, בְּגִמְרָא מִעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהִתְנַה עִמָּהֶם עַל מְנַת שְׁיִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה
חֲמִשִּׁי תוֹרָה (תנחומא א). דְּבָר אַחֵר: "יוֹם הַשְּׁשִׁי", כָּלָם תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים עַד "יוֹם הַשְּׁשִׁי", הוּא שְׁשִׁי בְּסִינּוֹ. (סְפָרִים אַחֲרִים,
שְׁבִיבוֹם ו' בְּסִינּוֹ, שְׁקִבְלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, נִתְחַזְּקוּ כָּל יְצִירַת בְּרָאשִׁית, וְנִחְשָׁב כְּאִלוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם עִתָּהּ, וְזֶהוּ "יוֹם הַשְּׁשִׁי"
בַּה"א, שְׁאוֹתוֹ יוֹם ו' בְּסִינּוֹ) הַמוֹכֵן לְמַתַּן תּוֹרָה (שבת פח):

(ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: בָּשָׂר וְדָם שְׁאִינוּ יוֹדְעֵי עֲתִיו וְרַגְעִיו, צָרִיף לְהוֹסִיף מַחֵל עַל הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁיֹדֵעַ עֲתִיו וְרַגְעִיו, נִכְנָס בּוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה וְנִבְרָא כְּאִלוֹ כָּלָה בּוֹ בַּיּוֹם (ב"ר י ט). דְּבָר אַחֵר: מָה הָיָה

ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל־מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא
אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל־מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

וּבְרִיךְ יי ית יומא שביעאה וקדיש יתיה ארי ביה נח מכל עבדתיה די ברא יי למעבד: פ **שני**

~~~~~ רש"י ~~~~~

העולם חסר, מנוחה. באת שבת, באת מנוחה, פלתה ונגמרה המלאכה (ב"ר שם):

(ג) וַיְבָרֶךְ וַיְקַדֵּשׁ, בָּרְכוּ בְּמֶן, שָׁכַל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ הָיָה יוֹרֵד לָהֶם עֹמֵר לַגְּלָגֶלֶת, וּבִשְׁשֵׁי לָחֶם מְשֻׁנָּה, וַיְקַדְּשׁוּ בְּמֶן שְׁלֹא יוֹרֵד
כָּלֶל בַּשָּׁבַת, וְהַמְקַרָּא כְּתוּב עַל שֵׁם הָעֶתִיד (ב"ר יא ב). **אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת**, הַמְלָאכָה שֶׁהִיָּתָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בַּשָּׁבַת,
כָּפַל וַעֲשָׂאָה בִשְׁשֵׁי, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (יא ט):